

Európska únia už pred niekoľkými rokmi zreteľne vyhlásila boj za záchranu včiel medonosných a za med. Prijala preto v rámci stratégie tohto boja okrem iných predpis platný vo všetkých štátoch Spoločenstva. Obmedzila ním používanie troch pesticídov – klotianidínu, imidaklopridu a tiametoxámu.

Opatrenie má zabezpečovať včelám medonosným zdravšiu budúcnosť nielen kvôli preukázateľne pre zdravie ľudí prospešnú produkciu medu, ale aj v záujme prírodného procesu opelenia väčšiny – až 80 percent – komerčne pestovaných rastlín v Európe. Vedci potvrdili, že rastliny z pesticídov absorbujú neonicotinoide, ktoré sa tak stávajú súčasťou peľu aj nektáru.

V organizme hmyzu a včiel sa menia na vražedné jedy.

Únia trpí včelárskou mizériou, Slovensko zatiaľ nie

Je prirodzené, že producenti pesticídov týmito zisteniam odporujú a vyťahujú rozličné protiarogumenty, ale obmedzenie používania troch neonicotinoidov pri ošetrovaní osiva, pôdnej aplikácii (vo forme granúl) a ošetrovaní listov, pokiaľ ide o rastliny a obilniny (vynímajúc oziminy), na ktoré sadajú včely, stále platí.

ZÁCHRANNÁ STRATÉGIA

Súčasťou stratégie sú tiež výnimky. Pesticídmi možno ďalej ošetrovať plodiny, na ktoré sadajú včely, ak rastú v skleníkoch aj plodiny na otvorených poliach, ale iba po kvitnutí. V čase prijatia opatrenia ekonomický prínos včiel predstavoval 22 miliárd eur ročne. Zo 100 hlavných rastlín, ktoré poskytujú ľuďstvu 90 percent potraviny, až 71 rastlín musia opeliť včely. V Únii pôsobí asi 700 000 včelárov, pre veľkú väčšinu z nich je včelárstvo voľnočasová aktivita. Ročne sa v roku 2013 v Spoločenstve vyprodukovalo 200 000 ton medu.

Opatrenie sa stalo jednou zo základných súčastí rámcovej stratégie zameranej na boj proti poklesu európskej populácie včiel. V jej rámci sa uskutočnili viaceré ďalšie aktivity, napríklad Spoločenstvo určilo referenčné laboratórium EÚ pre zdravie včiel, ktorým je od roku 2011 výskumné laboratórium pre choroby včiel vo francúzskom Sophia Antipolis v pôsobnosti Agence nationale de sécurité sanitaire de l'alimentation, de l'environnement et du travail (ANSES), zvýšila sa miera spolufinancovania vnútroštátnych včelárskych programov zo zdrojov EÚ, spolufinancovanie štúdií v sedemnás-

tich dobrovoľníckych členských štátoch a výskumné programy EÚ, akými sú napríklad Bee-Doc, ktorý sa uskutočnil aj v Slovenskej republike a ďalších 10 štátoch EÚ a program STEP. Skúmajú rôzne faktory pravdepodobne zodpovedné za úbytok včiel v Európe.

Ďalšími sú parazity, iné patogény, nedostatok veterinárnych liekov, prípadne ich nesprávne používanie, riadenie včelárstva a environmentálne faktory, akými sú absencia prirodzeného prostredia, nedostatok krmiva či zmena klímy.

CELOSIVETOVÁ KRÍZA

Faktom zostáva, že aj vo svetovom meradle pesticídy, spolu so stratami území, chorobami či klimatickými zmenami najviac ohrozujú približne 20-tisíc druhov včiel a iných druhov opelovačov, ako sú motýle, osy, mole a vtáky.

Výskum, ktorý uskutočnila Medzinárodná vedecko-politická platforma pre biodiverzitu a ekosystémové služby (IPBES) s účasťou až 124 krajín sveta poukázal na skutočnosť, že až tri štvrtiny plodín do značnej časti závisí od opelenia hmyzom a inými zvieratami. To ročne predstavuje produkciu potravín za 235 – 577 miliárd dolárov. Súčasne potvrdila, že stále väčšie množstvo opelovačov je na hranici vyhynutia. Ich klesajúce počty ohrozujú svetové poľnohospodárske výnosy.

Jeden zo spoluautorov správy IPBES profesor Simon Potts z Univerzity v Readingu hovorí, že „bez opelovačov, si už mnohí z nás neužijú napríklad kávu, čokoládu či jablká, ktoré sú súčasťou nášho každodenného života.“ Tieto plodiny sú zároveň zdrojom obživy miliónov ľudí, najmä v rozvojových častiach sveta.

Zo správy IPBES vyplýva, že až približne 16 percentám svetovej populácie opelovačov hrozí vyhynutie. V prípade druhov žijúcich na ostrovoch je to až 30 percent populácie. Skutočnosťou tiež je, že objemy poľnohospodárskych produktov závislých od opelenia za posledných 50 rokov vzrástli až o 300 percent. Pri divoraštitých rastlinách je závislosť asi 90 percent.

EURÓPSKA SITUÁCIA

Situácia s včelstvom v jednotlivých častiach sveta je samozrejme veľmi diferencovaná. Rozdiely panujú tiež v jednotlivých štátoch európskej únie. Podľa vedcov, ktorí pracovali na štúdiu IPBES, politici nechápu, že súčasná populácia

včiel v Európe nerastie proporcionálne s potrebou opelovať čoraz väčšie množstvo rastlín. Ich nedostatok na kontinente má na svedomí prechod k pestovaniu plodín na biopalivá, teda najmä dotovaného pestovania repky olejnej. Podobne únia vyvíja tlak na produkciu slnečnice a sóje. Okrem dotácií podporujú produkciu repky olejnej i rastúce ceny, ktoré sa medzi rokmi 2005 až 2010 zvýšili v priemere o 65 percent.

Potvrdzuje to tiež Simon Potts a jeho kolega Tom Breeze na dôkaz hovoriť o príklade Grécka, kde pred 11 rokmi pestovali repku „iba na niekoľkých stovkách hektárov, odvtedy ale zažila produkcia boom, pretože na ňu môžete dostať dotácie na biopalivá“.

Okrem zintenzívnenia poľnohospodárskej produkcie včely ohrozujú zhoršovanie ich prirodzeného prostredia, šírenie chorôb – najčastejšie moru včelieho plodu. Vyvoláva ho baktéria *Bacillus larvae*, ktorej spóry sa dostanú do plodu potravou. V ňom sa rýchlo rozmnožia a ničia plod z vnútra. Väčšinou odumiera zaviečkovaný plod, pri masívnej náказe aj pred zaviečkovaním. Viečka sú tmavé, prepadnuté s trhlkami. Plod sa mení na lepkavú hmotu, šedej až tmavohnedej farby. Pri teste zápalkou sa táto hmotu nitkovito natahuje, až niekoľko centimetrov. Mor včelieho plodu je veľmi nebezpečná náказ, musí sa povinne hlásiť.

Z kategórie chorôb včiel, ktoré podliehajú nahlasovacej povinnosti, je novšia hrozba napadnutia úľovým chrobákom (*Aethina tumida*). Je to cudzokrajný škodca včiel, ktorý sa z Afriky zavliekol už do USA, Kanady a Austrálie, kde spôsobuje veľké problémy. Doteraz v krajinách EÚ nezaznamenali jeho výskyt. Platí tu zákaz importovať včely z krajín s jeho výskytom. Včelári si aj sami musia uvedomiť, aké nebezpečenstvo malý úľový chrobák predstavuje a vyvarovať sa „vreckového importu“ matiek zo zahraničia. Počas dovolenky v zahraničí včelár nemá čas, aby tam spoznal chovateľa, a preto nevie od koho a aký materiál kupuje.

Pre včely sú ďalšou väčšou hrozbou parazity a zmena klímy.

Európska únia by v súčasnosti potrebovala o 7 miliárd včiel viac ako má. Ich najväčším nedostatkom trpí Veľká Británia, ktorá má podľa štúdie iba štvrtinu z potrebného množstva včiel. Nedostatok navyše škodí ďalší hmyz schopný opelenia, ako kmeľiaky či peštrice.

Počet včiel v Európe sa síce v absolútnych číslach podľa informácií portálu EurActiv.sk zvyšuje, no dopyt po ich službách rastie päťkrát rýchlejšie.

Profesor Potts upozorňuje, že Európa by v budúcnosti mohla čeliť „katastrofe“. Dodáva, že divokí opelovači potrebujú väčšiu ochranu. „Sú to hrdinovia vidieka, ktorí poskytujú životne dôležité spojenie v potravinovom reťazci a robia zadarmo prácu, ktorá by inak stála britských poľnohospodárov 1,8 miliardy libier.“ Podľa Potts sa dochádza v Európe k čoraz väčšiemu nesúladiu medzi poľnohospodárskymi a ekologickými politikami.

AKO JE TO U NÁS

Včelárska sezóna sa skončila. No včelári s ňou nie sú ani troška spokojní. Niektorí starší tvrdia, že taký zlý rok ešte nezažili. Dlhá zima, keď ešte aj na prelome marca a apríla bolo mimoriadne chladné počasie, veľmi negatívne ovplyvnila včelstvá.

Okrem zvlášť nepriaznivého počasia včelárov potrápil tiež včelí mor. Kým veterinári v minulom roku zaznamenali spolu 56 ohnísk na celom Slovensku, v tomto roku sa ich počet do konca augusta priblížil k 50. Desiatky tisíc včiel museli ich chovatelia spáliť.

Medu je málo. Jeho výnosy na Slovensku klesli oproti nadpriemerne úrodnej vlnašej sezóne takmer o polovicu. Včelári už nahlas hovoria o zdražovaní. O euro až dve, pri horskom mede, ktorý je najnedostatkovejší, až o päť eur. Doteraz stál kilogram kvetového medu 5 – 7 eur, agátový približne 8 a cena medovicového dosahovala najviac 15 eur.

Dlhá zima, keď ešte aj na prelome marca a apríla bolo mimoriadne chladné počasie, veľmi negatívne ovplyvnila včelstvá. Pretože včely nemohli vylieť z úlov za potravou, ani sa nestarali o matky, ktoré preto neplodili vajčeka a stratila sa prakticky jedna generácia včiel. Včela robotnica sa totiž vyľahne až za 21 dní, trúdy za 24 dní a matka za 16 dní.

Vedúca Ústavu včelárstva v Liptovskom Hrádku Tatiana Čermáková konštatovala, že výrazné jarné ochladenie zapríčinilo zníženie produkcie kvetového medu, v horských oblastiach mráz spolu s nadmerným dažďom zavinili tiež výpadok produkcie lesného medu. Na Liptove omrzli porasty maliny a nebola ani malinová znáška.

Cez celú jar aj leto bolo poznačené tým že tie rastliny nedávali nektár oni potrebovali prežiť zachovať si život a nie ešte dávať nektár do kvetov. Včely si na zimu chystajú aj pre seba záso-

by. Ale teraz im chýbajú, treba ich dokrmovať. Oblubujú vodu s cukrom. Potrebujú dostať do jednej rodiny aspoň 12 litrov cukrového sirupu, aby sa nachystali na zimu. Cukor treba kupovať a keďže medu je málo, včelári nezarobili. Niektorí sú v strate.

Positívne však je, že v uplynulých rokoch výrazne narástla u obyvateľstva aj spotreba slovenského medu až na 1,2 kilogramu na osobu ročne. Domáci med víťazí nad tým, ktorý ponúkajú obchodné reťazce.

Pravdou je tiež, že z niektorých reťazcov v ostatných rokoch opakovane sťahovali tento včelí produkt, pretože laboratórne kontroly v ňom preukázali škodliviny, okrem iných napríklad rezíduá antibiotík.

DÔVOD NA SPOKOJNOSŤ

Údaje Výskumného ústavu včelárstva SR však pri porovnávaní stavu v krajinách Európskej únie a v pomere k jej priemerným číslam potvrdzujú, že na Slovensku počet včelstiev rastie na súčasných 278-tisíc. Tatiana Čermáková však upozorňuje: „Aj keď u nás zatiaľ nepociťujeme výrazný nedostatok opelovačov, nemali by sme byť príliš veľkými optimistami.“

Dosahované výsledky nezodpovedajú výške eurodotácií

„Európska únia na poľnohospodárstvo vynakladá takmer 40 percent svojho rozpočtu. Ide o investície, ktoré sa prejavujú aj v tom, aké potraviny jeme a ako vyzerá krajina, v ktorej žijeme,“ konštatoval nedávno vedúci zastúpenia Európskej komisie na Slovensku Dušan Chrenek. Slovenský vidiek a farmári dostávajú financie z európskeho rozpočtu už pätnásť rokov. Zásluhou týchto peňazí sa mení vzhľad našej krajiny, prispeli k modernizácii stoviek podnikov, zakladaniu nových sadov, rekonštrukcii budov pre zvieratá, ale aj pri výstavbe vidieckych penziónov alebo výrobe ekologických potravín. Nie je to inak ani v prebiehajúcom programovom období 2014 až 2020, keď čerpáme ďalšie financie na rozvoj vidieka a môžeme získať prostriedky aj na trhové opatrenia a programy, ako ovocie a mlieko do škôl. Pre nás sú najdôležitejšie európske štrukturálne a investičné fondy (ESIF), v ktorých je vyčlenených až 15,3 miliardy eur na rozvoj Slovenska vo viacerých dôležitých oblastiach. Konkrétne na skvalitňovanie dopravnej infraštruktúry, životné prostredie, energetickú efektívnosť, výskum, inovácie a rozvoj ľudských zdrojov. Prostriedky zo zdrojov ESIF budú smerovať aj na rozvoj slovenského vidieka. Navyše, 3 miliardy eur pôjdu na priame platby slovenským farmárom. Spolu je pre Slovensko vyčlenených 18,3 miliardy eur.

Celkové európske dotácie pre Slovensko sú v poľnohospodárstve nad priemerom Európskej únie. Pretože v tomto odvetví je u nás zamestnaných výrazne menej ľudí ako v ostatných štátoch spoločenstva, priemerná podpora na farmára u nás vysoko presahuje priemer Únie.

KOLKO A KAM

Aktivity na dosahovanie cieľov Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ podporujú Priame platby a Program rozvoja vidieka.

Z neho sa viac ako 1,54 miliardy eur využije na posilnenie poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. Program pomôže približne 1 250 poľnohospodárskym a 400 potravinárskym podni-

kom, 600 mladým poľnohospodárom a 330 malým rodinným poľnohospodárskym podnikom aj vytvoreniu zhruba 2 000 pracovných miest. Dôležitá je podpora agro-environmentálnych aktivít, ochrany biotopov, zachovania typických krajinných prvkov a ochrany životného prostredia. Európske prostriedky sa dajú použiť tiež na posilnenie pozície farmárov v potravinovom reťazci, spoločné spracovanie a predaj, skrátenie potravinového reťazca a zriadenie záručných fondov.

V rámci Priamych platieb poľnohospodárom Slovensko prerozdelení slovenským poľnohospodárom 3,05 miliardy eur s cieľom podporiť ich poľnohospodársku produkciu, zabezpečiť výrobu kvalitných a zdravých potravín, špeciálne

podporiť mladých farmárov a udržiavať pôdu v dobrých poľnohospodárskych a environmentálnych podmienkach.

Spoločnú rybársku politiku EÚ u nás podporuje operačný program Rybné hospodárstvo. Jeho hlavným cieľom je posilnenie konkurencieschopnosti podnikov akvakultúry a spracovania rýb na Slovensku. Celkový príspevok zo zdrojov EÚ na OP Rybné hospodárstvo je 15 miliónov eur.

Okrem prostriedkov zo štrukturálnych a investičných fondov sa Slováci môžu uchádzať aj o podporu z rôznych celoeurópskych programov. Ide o nástroj na prepájanie Európy (Connecting Europe Facility), Horizont 2020, COS-